55ste jaargang, nummer 2, april 2026

Kleio

Tijdschrift voor oude talen en antieke cultuur

PEETERS

Hoofdredacteur
Christian Laes

Redactiesecretariaat
Kris Delcroix, Bert Gevaert & Ingrid Sperber

Kernredactie
Erik De Bom (Leuven), Kris Delcroix (Brussel/Leuven), Bert Gevaert (Brugge/Leuven), Vincent Hunink (Nijmegen), Floris Overduin (Nijmegen), Mon Torfs (Gelrode/Leuven), Ingrid Sperber (Leuven) & Koen Vandendriessche (Temse)

Adviesraad
Katja De Herdt (Gent), Koen De Temmerman (Gent), Pieter d'Hoine (Leuven), Kristien Hulstaert (Antwerpen), Christoph Pieper (Leiden), Stefan Schorn (Leuven), David Stienaers (Leuven/Heverlee), Toon Van Hal (Leuven)

Redactieadres
Bert Gevaert
Blijde Inkomststraat 21 – bus 3309
B-3000 Leuven
kleio.tijdschrift@gmail.com

Kopij
Zie de auteursrichtlijnen op www.kleiotijdschrift.net

Verantwoordelijke uitgever
Christian Laes
Haagdoornlaan 38
B-2950 Kapellen

Webstek
https://www.kleiotijdschrift.net
Meld je aan op onze website en geniet van het extra aanbod dat je daar kan vinden.

© Uitgeverij Peeters 2026
ISSN 2033-074X
eISSN 3041-7996

KLEIO

Tijdschrift voor oude talen en antieke cultuur
55ste jaargang, nummer 2, april 2026

Inhoud

55 Een vreemde vorm in het Latijn, de imperatief op *-minor*
Vincent Hunink

65 Statius in het secundair onderwijs. Een lessenpakket troostpoëzie voor de derde graad Latijn
Nell De Smedt

75 Griekse dag(en): meer dan ooit. Oudgrieks in een wereldwijd perspectief
Christian Laes

84 *Hermannsdenkmal*, een misplaatst monument
Anton van Hooff

105 Recensies

116 Over de auteurs van de artikels

Vincent Hunink

Een vreemde vorm in het Latijn: de imperatief op -minor

In de Broederenkerk in de oude Nederlandse Hanzestad Deventer werd in de herfst van 1891 een groot reliekschrijn aangebracht. Dat was bestemd voor de beenderen van maar liefst vier heiligen uit de 8ste en 9de eeuw: Lebuinus, Marcellinus, Radboud en Mildreda. Het schrijn werd aangebracht ter gelegenheid van het 25-jarig ambtsjubileum van de plaatselijke priester, Bernardus van den Berg (1823-1895), op kosten van de gemeente Deventer. Als uitvoerder was de bekende edelsmidse Brom te Utrecht aangewezen, genoemd naar zijn oprichter Gerard Bartel Brom (1831-1882) en na diens dood voortgezet door zijn zoon Jan Hendrik Brom (1860-1915).

Vanzelfsprekend kreeg het reliekschrijn een plechtige Latijnse tekst, die in ruime, fraaie letters als één doorlopende regel onder de beeltenissen van de vier heiligen werd aangebracht. De getranscribeerde tekst ervan luidt:

> *Uti caelitibus mortales deferant honorem, reliquiis s*[*anctorum*] *q*[*uorum*] *n*[*omina*] *s*[*upra*] *s*[*cripta*] *sunt dignius reponendis, thecam affabre conficiendam curavimus Daventrienses, prid*[*ie*] *id*[*us*] *Maias an*[*no*] *MDCCCLXXXVIIII, quo die faustissimo abhinc an*[*no*] *XXV Bernardus de Monte curiae praefectus est, Deo aeterno acturi gratias, si diuturna curionem sospitet ope. Ne frustra spes nostra siet, o boni patroni,* ***precaminor****.*
>
> Hemelbewoners verdienen te worden geëerd door stervelingen. Om de relieken van de bovengenoemde heiligen een waardiger plaats te geven is dit schrijn vakkundig vervaardigd. Wij Deventenaren hebben daartoe opdracht gegeven op 14 mei 1889, ter gelegenheid van het 25-jarig ambtsjubileum van pastoor Bernardus van den Berg. Wij zullen de eeuwige God dankbaar zijn als Hij onze priester alle dagen ondersteunt. Bid, goede patroons, dat onze hoop niet vergeefs zal zijn.

Kleio 55 (2), 55-63. doi: 10.2143/KLE.55.2.3295789
© 2026 by Peeters Publishers. All rights reserved.

Daaronder staat nog, in veel kleinere letters, vermeld:

> *Ex praescripto laboreque Ioannis Brom Ultraiectens*[*is*] *an*[*no*] *MDCCCLXXXXI.*[1]
>
> Op aanwijzing en door werkzaamheid van Jan Brom uit Utrecht in 1891.

Zeldzame vorm

De Deventer-inscriptie is grotendeels prima leesbaar en levert een goed begrijpelijke tekst op. Alleen bevat hij in de slotzin één raadselachtige Latijnse vorm: *precaminor*.

Het moet wel gaan om een vorm van het deponent werkwoord *precari* ('bidden'), maar ook voor geoefende latinisten klinkt die vorm uitgesproken onwennig. In eerste instantie zou je misschien nog denken aan een vergissing of schrijffout van degene die de inscriptie aanbracht. Maar in elk geval zijn de letters op het schrijn niet voor tweeërlei uitleg vatbaar: daar staat met zekerheid *precaminor* geschreven.

Tekst op reliekschrijn, Broederenkerk Deventer, foto Vincent Hunink, februari 2026

Bovendien staat de tekst uit de Broederenkerk niet op zichzelf. Bij enig naspeuren duiken er meer gevallen op van werkwoordsvormen met de uitgang *-minor*. Zo bevat een uitgeschreven Latijnse rede van Josephus Mainerius uit 1867 ter ere van de bisschop van het Italiaanse Alessandria aan het slot de tekst van een inscriptie, die op de deur van de kerk is aangebracht. Daarin komen maar liefst twee vormen op *-minor* voor:[2]

> *Adeste cives, / exultate,* ***gratulaminor****. / Jacobus Antonius Collius / episcopus vester / singulari in Deum pietate, / insigni in pauperes beneficentia, / mira scientiarum linguarumque peritia / clarissimus, / de re christiana libris editis / optime meritus, / ecclesiam Alexandrinam / longiore orbitate laborantem / adventu suo auspicatissimo / solatur, sublevat, illustrat. / Diu precati ut daretur / ut datis diu servetur* ***precaminor****.*

De openingsregel maakt het heel aannemelijk dat het gaat om een imperatief 2de persoon meervoud: *adeste* en *exultate* staan er zusterlijk naast *gratulaminor*, kennelijk van het deponent werkwoord *gratulari* ('zich verheugen' of 'blij danken'). Verder zien we opnieuw *precaminor*.

Een ander dubbel voorbeeld van zo'n merkwaardige vorm op *-minor* vond ik in een oude Italiaanse uitgave van Latijnse hymnen voor Maria uit 1881, opnieuw in de tekst van een afgedrukte inscriptie. Daarin wordt een feest aangekondigd voor de Madonna della Neve in het stadje Novi, nabij Genua:

> *Nonis augustalibus a*[*nno*] *MDCCCXXVIII / Deo optimo maximo / in honorem / Mariae a nive nuncupatae, / patronae Novensium dulcissimae, / festum aere sponte collato solemnius / ex votis publicis celebratur. / Cives et hospites, / adeste,* ***precaminor****,* ***laetaminor****.*[3]

Ter gelegenheid van het grootse Mariafeest worden 'burgers en bezoekers' aangespoord om 'erbij te zijn, te bidden en zich te verheugen'. Opnieuw zien we twee vreemde vormen naast een normale imperatief meervoud *adeste*, met wederom een deponent werkwoord van de 1ste vervoeging, *laetari* ('zich verheugen') naast het intussen vertrouwde *precaminor*. Het blijft overigens bij die inscriptie: in de Latijnse hymnen in het boek zijn zulke vormen niet te vinden.

Nieuwe variant?

De vermelde getuigenissen voor werkwoordsvormen op *-minor* dateren alle drie uit de 19de eeuw. Daardoor kan de gedachte opkomen dat ze een voor die tijd specifieke Latijnse variant vormen voor de passieve/deponente imperatief meervoud. Het zou bijvoorbeeld kunnen gaan om tijdgebonden variaties voor de normale vormen op *-mini* (type *vocamini*: 'wordt geroepen!'). Ook andere verklaringen lijken niet op voorhand uit te sluiten.[4] Maar in alle gevallen geldt dat een 19de-eeuwse afwijking van gangbaar Latijn dan toch ergens duidelijk gedocumenteerd zou moeten zijn.

Een nadere zoektocht naar de geheimzinnige imperatieven op *-minor* voerde me naar uitgebreide, oudere schoolgrammatica's uit de eerste helft van de 20ste eeuw. In geen daarvan vond ik een spoor van een dergelijke imperatiefvorm.[5] Ook enkele meer recente wetenschappelijke bronnen over de Latijnse vormleer en grammatica leverden niet direct resultaat op.[6] Pas een blik in de omvangrijkste oudere grammatica's leverde een eerste spoor op. Zo vermeldt de gezaghebbende Leumann in zijn allerlaatste opmerking over de Latijnse imperatief het voorkomen van vormen op *-minor* bij late grammatici. Hij duidt die echter als 3de persoon enkelvoud, wat in onze context evident niet past.[7]

Maar de verwijzing naar antieke grammatici is wel het begin van een antwoord. In de grote overzichtswerken van Sommer en Kühner worden we daadwerkelijk iets wijzer. Volgens beiden zijn de vormen op *-minor* door laat-Romeinse grammatici bedachte vormen om het paradigma van de passieve imperatief futurum te completeren. Voor de daarin zo droevig ontbrekende 2de persoon meervoud construeerden de grammatici de bedoelde vorm op *-minor*, analoog aan het *-mini* van de gewone passieve imperatief.[8]

Inderdaad zijn bij antieke grammatici met enige moeite[9] plaatsen te vinden waar zulke vormen worden vermeld en uitgeschreven.[10] Maar zowel Sommer als Kühner verwijzen de vormen op *-minor* zonder veel omhaal naar de prullenbak: ze zijn nergens met zekerheid geattesteerd, vormen een willekeurige analogievorming of verzinsel ('reine Erfindung') van de antieke grammatici. Kühner stelt zelfs dat dit al in het midden van de 19de eeuw duidelijk is bewezen door twee oudere filologen, maar die vroege bijdragen aan de discussie blijken bij nader inzien allesbehalve overtuigend.[11]

De uitvoerigste beschouwing over de imperatief op *-minor* is te vinden in het iets oudere werk van Neue en Wagener.[12] Dit biedt ruim een pagina hierover, met vooral een lijst van paradigma-vormen die bij de antieke grammatici te vinden zijn (voorbeelden: *probaminor*, *doceminor*, *scribiminor*, *nutriminor*). Merkwaardig genoeg zijn dit steeds 'normale' passieve vormen, die in de praktijk vrijwel nooit gebruikt kunnen zijn, anders dan bij deponente werkwoorden. Ook worden enkele tekstplaatsen besproken, waarbij de *-minor*-vorm steeds wordt verklaard als een niet correcte vorm. De conclusie is gelijkluidend met die van de andere geleerden: de vormen zijn een bedenksel van de antieke grammatici.

Zo lijkt de imperatief op *-minor* dankzij geleerden zoals Kühner en Neue naar het rijk der fabelen verwezen, en daarmee feitelijk uit de grammatica weggestreept. Geen wonder dat schoolgrammatica's en moderne studies de vormen niet meer noemen.[13]

Productieve vorm

Maar is dat stilzwijgen eigenlijk terecht? Vanuit het perspectief van de makers van grote Latijnse grammatica's van begin 20ste eeuw natuurlijk wel. Voor hen gold één duidelijke norm: het klassieke Latijn, om niet te zeggen het Gouden Latijn van Cicero en Caesar. Dat voorbeeldige Latijn wilden zij beschrijven, in kaart brengen en verklaren, en dus geen latere vormen of kunstmatige aanvullingen. Cicero en Caesar schrijven geen *vocaminor* of *deleminor*, en zelfs daarbuiten komen zulke vormen in normale teksten uit de oudheid niet voor. Met de vaststelling dat het hersenspinsels van schoolmeesters zijn, is voor zulke normatieve taalbeschrijvers de kous afgedaan.

Maar anno 2026 mogen we misschien toch een stapje verder zetten. Niet alleen het klassieke Latijn is de moeite waard om te bestuderen. Als 19de-eeuwers ondanks alles

gewoon tóch *precaminor* en *laetaminor* gebruiken, is dat een gegeven dat vraagt om een verklaring.

Om te beginnen lijkt het zinnig om te kijken welke vormen daadwerkelijk ergens voorkomen. De vijf aan het begin genoemde gevallen betroffen steeds deponente werkwoorden van de 1ste vervoeging. Als werkhypothese dient zich dan aan dat het wellicht alleen om deponente werkwoorden gaat. We kunnen dan online gericht gaan zoeken naar vormen op *-minor* van gangbare deponente werkwoorden in prozateksten en poëzie (uiteraard met uitsluiting van paradigma's in grammatica's en grammaticale overzichten).

Een volledig overzicht pretendeer ik niet te bieden, ik wil alleen een eerste verkenning ondernemen naar welke vormen daadwerkelijk door postklassieke auteurs zijn gebruikt. Om een bibliografisch oerwoud te vermijden geef ik geen volledige referenties, maar volsta ik met een korte aanduiding van vorm, land en tijd. Wie in goede zoekmachines de vormen nazoekt, komt zelf gemakkelijk bij relevante bronnen uit.[14]

Relevante vormen van deponente werkwoorden van de 1ste vervoeging zijn relatief snel te vinden. Ik vond onder meer – in alfabetische volgorde – *arbitraminor* (Duitsland, 1787), *conaminor* (Italië, 1732 en 1885), *consolaminor* (Tsjechië, 19de eeuw), *dedignaminor* (11de eeuw), *gratulaminor* (Italië, 1837), *imitaminor* (in de *Ysengrimus* boek 5, vers 129, 12de eeuw), *laetaminor* en *miraminor* (beide 18de/19de eeuw), *occupaminor* (Duitsland, 1828), *precaminor* (Italië, 19de eeuw, ten minste vier teksten), *rimaminor* (proza 11de eeuw), *scrutaminor* (Italië, 1732) en *versaminor* (Oostenrijk, 1861).

Ook in de 2de, 3de, 4de en 5de vervoeging levert het gericht zoeken naar *-minor*-vormen van deponente werkwoorden al snel treffers op: (2de) *fateminor*, *misereminor*, *vereminor*; (3de) *fruiminor, loquiminor*, *sequiminor*, *utiminor*, *vehiminor*; (4de) *experiminor*, *(ne) mentiminor*, *sortiminor*; (5de) *ingrediminor*. Daarentegen bleken enkele te verwachten, met emotie beladen vormen onvindbaar: zo trof ik geen enkel geval van **gaudeminor*, **patiminor*, **moriminor* of **proficisciminor*.

Mooi alternatief

Uit deze vluchtige verkenning blijkt in ieder geval dat de imperatief op *-minor* meer is geweest dan een kunstmatige vorm in de paradigma's van de antieke grammatici. De vormen zijn daadwerkelijk door Latijn-schrijvers gebruikt, zij het op beperkte schaal.

Hoe is dit mogelijk? Voor een aanzet tot de verklaring hiervan kunnen we ten eerste kijken naar Latijnse grammatica's uit de 15de tot 19de eeuw.

In zeer vele daarvan staan de *-minor*-vormen openlijk en als normaal vermeld in de rijtjes voor de passieve imperatief futurum 2de persoon meervoud. Ze staan dus niet verstopt in voetnoten en gaan ook niet gepaard met waarschuwingen of afwijzende opmerkingen, zoals bij Neue – Wagener en lateren. Dit geldt voor grammatica's uit zowel Engeland en Duitsland als Frankrijk, Spanje en Italië.[15] Ik heb hierin geen culturele of nationale verschillen kunnen ontdekken. Er zijn ook grote grammatica's uit de genoemde periode waarin de imperatief op *-minor* in de rijtjes ontbreekt, maar ik heb de indruk dat die de uitzonderingen vormen.[16]

Gegeven dat algemene beeld in de grammatica's tot in de 19de eeuw kunnen we ervan uitgaan dat auteurs zich in principe vrij konden voelen om de vormen concreet in hun eigen teksten te gebruiken. Een spookvorm mogen we de imperatief op *-minor* dus niet noemen, hoe vreemd en zeldzaam hij ook lijkt.

De meeste schrijvers hebben deze imperatief overigens juist niet gebruikt, vermoedelijk vanuit een goed ontwikkeld klassiek taalgevoel: echte latinisten zullen zich hebben gerealiseerd dat ze deze imperatief in klassieke teksten nooit tegenkwamen, en dus hebben geaarzeld om die zelf te gebruiken.

Maar voor een aantal auteurs kwam de vorm blijkbaar toch in aanmerking voor concreet gebruik. Het is enigszins speculatief, maar bij het doorkijken van het materiaal heb ik de indruk gekregen dat de imperatief op *-minor* werd ervaren als welluidend. De expressieve *-o-* klank in de uitgang klinkt wat plechtiger en ronder dan de dubbele *-i-* in de uitgang *-mini* van de gewone passieve imperatief 2de persoon meervoud. En de *-r* geeft de vorm iets chics en statigs, in lijn met andere vormen van de passieve imperatief futurum *(-tor, -tor,* ***-minor,*** *-ntor*). De vorm klinkt enigszins imponerend en 'klassiek', ook al is hij dat laatste eigenlijk juist niet.

Verder is de vorm op *-minor* duidelijker, eenduidiger dan die op *-mini,* die immers wordt gebruikt voor zowel de passieve indicatief als de passieve imperatief. En in teksten waar een reeks imperatieven wordt gebruikt (bijvoorbeeld *proavos imita-minor, convalescite viriliter et confortamini*)[17] levert de vorm op *-minor* ook nog eens extra variatie in klank op.

Schrijvers kunnen dus voldoende redenen hebben gehad om de imperatief op *-minor* te gebruiken, speciaal in het geval van deponente werkwoorden, waar de betekenis immers actief is en de vorm dus sneller inzetbaar is.

Het *precaminor* uit de tekst uit Deventer waarmee deze bijdrage opende, staat welbeschouwd dus in een eeuwenlange traditie. Een traditie die nadere studie door 21ste-eeuwse latinisten zeker waard lijkt.

Vincent Hunink
vhunink@mailbox.org

Verder lezen

ALVARUS Emmanuel, *De institutione grammatica libri tres*, editio nova correctior (Cracoviae, 1662).

ANONIEM, *Elementa grammaticae Latinae exemplis et praeceptis tradenda tironibus* (Zürich: Orell, Geßner, Füßli & Cie, 1772; editie van 1790 online via https://www.e-rara.ch/zuz/doi/10.3931/e-rara-89164).

BERGH Birger, *On Passive Imperatives in Latin* (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1975).

CARDUCCI Gio. Facondo, *Elementi di grammatica Latina*, vol. I (Siena: Onorato Porri, 1829).

CATTANEO Giuseppe Maria, *Gli inni della chiesa a Maria,* recati in versi Italiani da Giuseppe Maria Cattaneo C.R.S. con appendice (Boscomarengo: *s.n.*, 1881).

FRASER J., 'The Latin Imperative in *-mino*', *The Classical Quarterly*, 5/2 (1911), p. 123-125.

HOOLE Carolus, *Grammatica Latina in usum scholarum adornata,* editio quarta prioribus emendatior (London: F. Smith, ad castellum & elephantum, 1665).

KRARUP N.B. 'De usu imperativi apud Latinos', in: FRIEDEMANN Frid. Traug. – SEEBODE J.D. Godofr., *Miscellanea maximam partem critica*, II.I (Wittenberg: Zimmermann *e.a.*, 1823), p. 728-737.

KÜHNER Raphael, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*, 1. Band: *Elementar-, Formen- und Wortlehre*, zweite Auflage (Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1912).

LEUMANN Manu, *Lateinische Laut- und Formenlehre*, 5. Auflage (München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1926-1928).

LÖFSTEDT Leena, *Les expressions du commandement et de la défense en latin et leur survie dans les langues romanes*, Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki, 29 (Helsinki: Société Néophilologique, 1966).

MADVIG Io. Nicolaus, *Opuscula academica altera*, ab ipso collecta, emendata, aucta, vol. 2, (Hauniae [Kopenhagen], 1842).

MAINERIUS Josephus, *In laudem Jacobi Antonii Colli, episcopi Alexandrini et comitis* (…) *oratio*, habita ab Josepho Mainerio (Alessandria, 1867).

MANZI Salvadore, *Grammatica Latina* (Napoli: All'insegna del gravina, 1847).

MEISER Gerhard, *Historische Laut- und Formenlehre der lateinischen Sprache*, 3. Auflage (Darmstadt: WBG, 2010).

NEUE Friedrich, *Formenlehre der lateinischen Sprache*, 3. Band: *Das Verbum,* dritte, sehr vermehrte Auflage von C. WAGENER (Leipzig: O.R. Reisland, 1897).

PINKSTER Harm, *The Oxford Latin Syntax*, vol. 1: *The Simple Clause* (Oxford: Oxford University Press, 2015).

SCHELLER J.J.G., *Beknopte Latijnsche spraakkunst of grammatica voor de schoolen* (Deventer: L. Leemhorst – Leiden: A. en J. Honkoop, 1788).

SOMMER Ferdinand, *Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre. Eine Einführung in das sprachwissenschaftliche Studium des Lateins* (Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1902).

STOLZ Friedrich – SCHMALZ J.H., *Lateinische Grammatik. Laut- und Formenlehre, Syntax und Stilistik* (…), dritte Auflage (München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1900).

VROOM H., *Latijnsche spraakkunst voor de hoogste klassen der gymnasia* (Hilversum: N.V. Paul Brand's uitgeversbedrijf, 1928).

ZUMPT C.G., *A Grammar of the Latin Language*. Translated from the ninth edition of the original, and adapted for the use of English students (London: Longman, Brown, Green, and Longmans, 1845).

Noten

[1] De teksten zijn hier getranscribeerd naar kleurenfoto's van het schrijn, gemaakt in 2025. De Latijnse woorden staan ook afgedrukt in een krantenartikel dat is gewijd aan het schrijn, dat dan nog niet is geplaatst: *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad*, 22 augustus 1891, p. 2 ('de reliekkas voor Deventer'). Daar luidt het slotwoord eveneens *precaminor*, een vorm die zonder nader commentaar wordt vermeld. De Nederlandse vertalingen zijn van de auteur.

[2] Zie MAINERIUS (1867: [16]). De Latijnse tekst is voor deze bijdrage van interpunctie voorzien.

[3] Zie CATTANEO (1881: 9). De inscriptie dateert vermoedelijk uit het begin van de 19de eeuw.

[4] Te denken is eventueel ook nog aan een archaïsche imperatiefvorm op *-mino,* zoals in de oeroude vorm *antestamino* uit de Twaalftafelenwet. Zie daarover FRASER (1911), die de oude *-mino*-vorm uiteindelijk verklaart als een oude Italische infinitief met een demonstratief suffix, met een futurumbetekenis.

[5] Zie bijvoorbeeld VROOM (1928: 44-45): voor het paradigma *amare* worden de volgende imperatiefvormen vermeld: I (actief) *ama, amate* / (passief) *amare, amamini*; II (actief) *amato, amato, amatote, amanto* / (passief) *amator, amator, —, amantor*). Ook in de oude grammatica's van Mendes da Costa, Woltjer en Borking worden alleen deze vormen vermeld. Vergelijk ook de in Engeland veel gebruikte grammatica van Allen – Greenough (1903: 95, 1ste vervoeging) en de enkele decennia oudere Engelse grammatica van I.N. Madvig. Ook in de grote Duitse grammatica van STOLZ – SCHMALZ (1900) ontbreken de vormen op *-minor*.

[6] Zie bijvoorbeeld MEISER (2010: 220) en PINKSTER (2015: 520-521).

[7] LEUMANN (1926-1928: 573) 'Bei späten Grammatikern stehen, in Paradigmen, auch Formen auf *-minor* (N.-W. III 210), natürlich als 3. sing.; Vorbild *-tor* für alteres dep. *-to*. Ebenda auch auf Konj. praes. der 1. Koniug. aufgebautes *ameminor*, in Ergänzung zu *amentor* oben.'

[8] SOMMER (1902: 566-567) en KÜHNER (1912: 679).

[9] Hun werken zijn niet alleen vrij lastig te vinden, maar ook moeilijk doorzoekbaar, doordat ze paradigma's niet in de uit moderne grammatica's bekende 'rijtjes' geven, maar als lopende prozatekst.

[10] Zie bijvoorbeeld Diomedes, *Ars grammatica* (Keil I), p. 353 (*amaminor*), p. 355 (*doceaminor* [*sic!*], *audiminor*) en p. 356 (*legiminor*); Probus, *Instituta artium* (Keil IV), p. 162 (*probaminor*), p. 166 (*doceminor*), p. 169 (*scribiminor*); p. 176 (*nutriminor*).

[11] KÜHNER (1912: 679) verwijst naar KRARUP (1823: 734) en MADVIG (1842: 239-240). Maar Krarup noemt slechts de vorm *progrediminor*, die hij verklaart als een foute lezing in plaats van *pregredimino*. En Madvig verliest zich in een nogal verwarrend betoog over de diverse 'eerste' en 'tweede' vormen van de imperatief en voert eigenlijk alleen als argument tegen de *-minor*-vormen aan dat de letter -r- nergens in het Latijn een meervoud signaleert. Van duidelijke bewijzen zou ik hier niet willen spreken.

[12] NEUE – WAGENER (1897: 210-211).

[13] Zelfs gespecialiseerde taalkundige publicaties over de Latijnse imperatief doen geen moeite meer voor deze vorm. Zo komt BERGH (1975: 11) niet verder dan een kleine historische noot, waarin hij erop wijst dat Sommers verwerping van de vorm al was voorafgegaan door Krarup en Madvig. In LÖFSTEDT (1966), een boek van ruim tweehonderd bladzijden over geboden en verboden in het Latijn, wordt een imperatief op *-minor* niet eenmaal genoemd. Merkwaardig genoeg leidt de *-minor*-vorm desondanks nog een hardnekkig leven op bepaalde grammaticale overzichten op het internet (zie bijv. https://www.latein-grammatik.at/Imperativ.htm en https://it.wiktionary.org/wiki/Appendice:Coniugazioni/Latino/laudo#Coniugazione; beide geraadpleegd februari 2026). Dit is een klassiek geval van 'verouderde informatie' die via gratis raadpleegbare websites in omloop blijft.

[14] Van een reeks deponente werkwoorden construeerde ik eerst de te verwachten imperatiefvorm op *-minor* en gaf die vervolgens als zoekterm in. Daarbij koos ik in dit geval voor de zoekmachine van Google en gaf daarin de zoekterm steeds tussen dubbele aanhalingstekens, om me ervan te verzekeren dat zou worden gezocht naar de exacte inhoud van wat ik aangaf (bijvoorbeeld als zoekterm "precaminor"). In de resultaten was dan vrij snel te zien en te controleren waar daadwerkelijk sprake was van oude teksten (anders dan grammaticale overzichten).

[15] Zie bijvoorbeeld de in Europa veelgebruikte grammatica van de jezuïet Manuel Álvares (1526-1582), 'one of the worldwide most influential Latin grammars ever' (https://en.wikipedia.org/wiki/Manuel_Álvares). Zo lezen we in de Poolse heruitgave ALVARUS (1662), p. 60 '*amamini* vel *amaminor*', p. 73 '*docemini* vel *doceminor*', p. 85 '*legemini* vel *legeminor*', p. 97 '*audeminor* vel *audemini*'. Enkele andere voorbeelden, beperkt tot de 1ste vervoeging: HOOLE (1665: 113): *amaminor*; ANONIEM (1772: 66): *amaminor*; SCHELLER (1788: 65): *amaminor*; ZUMPT (1845: 133): *amaminor*; en MANZI (1847: 177): *amaminor vos*.

[16] Bijvoorbeeld CARDUCCI (1829).

[17] Het citaat komt uit een 11de-eeuwse prozatekst: Dudo Sancti Quintini, *De moribus et actis primorum Normannorum ducum,* p. 42.